

NEDERLANDSCHE
SCHOOLBIBLIOTHEEK

VAN DEN LEVENE
ONS HEREN
(FRAGMENTEN)

L. C. G. MALMBERG - 'S-HERTOGENBOSCH

No

**MALMBERG'S
NEDERLANDSCHE
SCHOOLBIBLIOTHEEK**

onder redactie van
E. F. van de Bilt en H. C. M. Wijffels

8

**VAN DEN LEVENE
ONS HEREN
(FRAGMENTEN)**

met aantekeningen van
E. F. VAN DE BILT
Leeraar aan de R.K. H.B.S. te Arnhem

L. C. G. MALMBERG
's.Hertogenbosch

VOORBERICHT.

Literatuuronderwijs behoort, in zoo ruime mate als maar mogelijk is, te steunen op lectuur : ook hier gaat niets boven eigen aanschouwing. Dit nu te bevorderen is het doel van deze serie *goedkoope* tekstuitgaven. Daar allereerst de teksten en schrijvers zullen worden opgenomen, die in de klas worden besproken, leken uitvoerige inleidingen overbodig. Waar een inleiding niet kan gemist worden, zal deze zeer beknopt worden gehouden en zich tot het allernoodzakelijkste bepalen. Ook bij de aantekeningen hebben ondergetekenden zich tot het onmisbare beperkt : wat de leerling met enig nadenken kan vinden is in de aantekeningen niet opgenomen. Het kan immers niet de bedoeling zijn 't gedachteloos lezen te bevorderen ! Het aanbrengen van coupures geschiedt slechts dan, als al te groote uitvoerigheid of morele overwegingen het voor onze studenten aanbevelingswaardig maken.

Moge Malmberg's Nederlandsche Schoolbibliotheek het hare tot de bevordering der studie van de Nederlandsche Letteren bijdragen.

Arnhem
's-Bosch, Mei 1928.

v. d. B. en W.

INLEIDING.

Het godsdienstig episch gedicht *Van den Levene Ons Heren* is tusschen 1260 en '70 geschreven door een ons onbekend auteur. De enige uitgave, die ervan bestaat is van *P. J. Vermeulen*, Archivaris der provincie Utrecht: *Een Rijmwerk uit de Middel-eeuwen*, naar een hs. der 15e eeuw uitgegeven, Utrecht N. van der Monde, 1843.

Uit de inleiding van het gedicht (blz. 6) blijkt, dat de schrijver zijn werk heeft bedoeld als reactie op de inhoud van de vaak zeer wereldse Ridderpoëzie, „*rime die ter zielen luttel smaect*”. Ze zijn een ergernis en een bederf voor het volk, „*dire sen (zin, waarde) an leyt, hi es sot, daer es niet vroetheit an*”.

Het volk moet leren, „*sen te legghene an waerhede*” en die vindt men op de eerste plaats in het verhaal van Jezus' leven en dood. Dat wil niet zeggen, dat de geestelike gedichten uit het midden der 13e eeuw, we denken hier o.a. ook aan het *Leven van Sinte Lutgarde*, louter als reactie op de ridderpoëzie bedoeld zijn. Het spreekt toch van zelf dat de toenemende begeerte om zich te verdiepen in godsdienstige beschouwingen het aanzijn moest geven aan tal van werken, die een geest ademen, geheel tegenovergesteld aan die der ridderpoëzie en het behoeft ook geen nader betoog, dat de schrijvers zich geroepen voelden anderen in hun godsdienstige beschouwingen te doen delen en zo het geestelik welzijn van hun volk te behartigen.

Dit laatste is zeker ook niet in geringe mate de bedoeling geweest van de dichter van *Van den Levene* en hij is hierin uitstekend geslaagd.

De schrijver heeft zijn stof ontleend aan de bijbel met gebruikmaking van de apocriefe verhalen, waaruit hij allerlei bijzonderheden put over de *Vlucht naar Egypte, de Drie Koningen, de*

geschiedenis van Herodes, de Nederdaling ter Helle, enz. De taal en de verhaaltrant verraden de volksdichter en wel een met een zeldzaam talent, dat niet voldoende aan het licht treedt, omdat het gedicht klaarblijkelijk door een later geslacht van afschrijvers danig is bedorven, zodat het in een zeer verminkte toestand tot ons is gekomen.

Het is niemand minder dan wijlen professor Kalff, die in zijn *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* in verband met de kunstwaarde van dit gedicht opmerkt: „Indien deze kapel, door een vroom kunstenaar ter eere van zijnen Verlosser gesticht, eens ware ontgaan van den ombouw en het bijwerk, waarmede een latere tijd haar heeft ontsierd, dan zou eerst duidelijk blijken, hoe oorspronkelijk van opvatting dit voortbrengsel van naïeve kunst is en welk een bevallige eenvoud vele zijner deelen siert”.

De gebeurtenissen uit het leven van de Heiland worden ons met naïeve vroomheid en aanschouwelijkheid en meermalen met levendige ontroering voor ogen gesteld. Ook bij deze Middeleeuwer merken we op, dat hij zich alles dacht in zijn eigen tijd en omgeving: we zijn niet in Palestina, maar in het eigen land van de dichter. De Joden geloven aan Mahomed, Pilatus is een „meyer”, de Hoogepriester een „bisscop”, en „ridders” houden de wacht bij het graf, Maria Magdalena *horde misse no getide*. Deze voorbeelden zijn met tal van andere te vermeerderen.

Het werk sluit zich daardoor aan bij de primitieve Middeleeuwse beeldende kunst. Niet geheel ten onrechte dan ook heeft een modern letterkundige het gedicht vergeleken met een oude naïef geschilderde kruisweg.

Mogen velen door het lezen van de gekozen fragmenten opgewekt worden tot meerdere waardeering van de volkskunst der Middeleeuwen.

DE BEWERKER.

ENIGE OPMERKINGEN OVER DE SPELLING.

De spelling van de Mnd. geschriften geeft veel meer dan de hedendaagse, de gehoorde klanken weer.

Vandaar dat de lidwoorden, voornaamw. en ook nog wel andere woordjes, als ze zgn. pro- of enclitics gebruikt zijn, met het volgend of voorafgaand woord als één geheel worden geschreven, overeenkomstig de verbindingen in de levende taal, b.v. *tfolc*, *tkint*, *deen*, *dboeken*, *donwettige*, *dwoort*, *ghijt* (ghij 't), *eest* (is 't), *waest* (was 't), *negi* (neen gi), *hise* (hij ze), *slaepstu* (slaepes du), *ne waert* (ne waere 't), *sier* (sie er), *dire* (die er).

Als enclitische vorm van *des* of *dies*, genitief van het aanw. voornw. *dat* komt de uitgang (*e*)s dikwels voor, b.v. : *hadts* (hadt des), *si ne heeldens* (heelden des niet), *benix* (ben-ic-des), *dies* (die des).

Let in dit verband ook op het proclitics gebruik van het voorzetsel *te* in *tonsen* (te onsen), *tenen* (te enen).

Soms wordt dezelfde klank door verschillende tekens voorgesteld, b.v. de oe-klank door oe (*boec*), en door ue (*suet*).

De o-klank wordt in open lettergrepen meestal weergegeven door o, b.v. *joden*, *gebode*, in gesloten lettergrepen door oe, b.v. *doer*, *broet*, *loec*, enz. . . . we vinden evenwel *doepen*.

Wijzen we nog op enkele biezonderheden, die ook in het overige Mnl. veel voorkomen. Op de 1e plaats vinden we herhaaldelijk *ne* als enclitische vorm voor *en* (niet), door de Vlamingen nog veel gebruikt, b.v. *hine* (regl. 238), niet enclitics *hi en* (rgl. 239), *inne* (ic ne rgl. 368), *sine*, *dune*, enz.

Men verwarre dit *ne* niet met de enclitische vorm van het pers. voornw. in de verbogen vorm, *ene* (hem), b.v. *dattene* (dat hem, rgl. 614), *menn(e)* (rgl. 922, e is weggevallen, komt meermalen voor, wordt gespeld *men*).

Verder treffen we talrijke assimilatie-gevallen aan, b.v. *dattu* (dat du) ; *du* is het pers. voornw. 2e pers. enkelv., in de loop van de 16e eeuw uit onze taal verdwenen ; *heetti* (heet gi), *inne* (ic ne), *derre* (desre, desere, verbogen vorm van deze), *sierre* (sijnre, verbogen vorm bez. voornw., *ere* (eenre), enz.

Daar de moeilijkheid, van het Mnl. ook voor een deel, vooral in 't begin, in de afwijkende spelling gelegen is, moeten we ons daarvan voldoende rekenschap geven.

INLEIDING.

Dese boec dat es een cleyn vat,
Die vroetheit binnen dats .i. groot scat,
Meneghe rime soe ¹⁾ es ghemaect
Die ter zielen luttel smaect,
Van battalien ²⁾ ende van minnen,
Van meneghen die wi niet kinnen,
Van Roelande ende van Oliviere,
Van Alexandre ende van Ogiere,
Van Walewaine ende van siere macht,
10 Hoe hi weder jeghen ³⁾ sine viande vacht ;
Dire sen ⁴⁾ an leyt, eest wijf eest man,
Hi es sot, daer es niet vroetheit an.
Neemt roeken ⁵⁾ an dat ic seggen sal,
Dats prijs, recht ende hoveschede ⁶⁾.
Sen te legghene an waerhede,
Dats wat daer dese bouc af begint,
Soe ⁷⁾ leert alle moeder ende kint.
Al lesen papen in latine
Sine gheborde ende de passie sine,
20 Nochtan leec volc ne can niet wale
Verstaen wel die Latijnsche tale.
Bedie ⁸⁾ willicse in dietsche leeren
Den volke dat ⁹⁾ wel sal eeren
Onsen here van hemelrike.

¹⁾ zoo. ²⁾ veldslagen, Fr. bataille. ³⁾ weder jeghen — voortdurend tegen. ⁴⁾ zin, betekenis, waarde.
⁵⁾ roeken nemen — letten op. ⁶⁾ welgemanierdheid. ⁷⁾ zij. ⁸⁾ daarom. ⁹⁾ opdat het.

DE GEBOORTE.

Die keyser Augustus tenen tide,
Daer hi sat hoghelyc ende blide,
Hi dat in sinen rade vant,¹⁾
Dat hi soude gaderen al sijn lant ;
Hi ontboot wijf ende man,
30 Alsoe verre alsoe hi ghereyken can,
Te Bethlehem binnen dier poort,
Al tfolc dat te sinen rike hoort,
Dat was sijn sin ende sijn ghepens,
Dat sie gouden²⁾ haren chens,³⁾
Ende oec diere comen niet en woude
Hi gave .ij. marc van roden goude.
Joseph ende Maria worden vervaert
Ende ginghen te Bethleem waert ;
Joseph was out ende Maria cranc,
40 Hen docht die wech herde lanc.
Op enen esel Maria reet,
Joseph al te voet gheet ;
Alsoe Joseph reet, Maria ginc,
Die heylighe gheest was inden rinc.⁴⁾
Alsie te Bethleem quamen in die stat
Si waren beyde al een ghepens,
Si ginghen ledeghen⁵⁾ haren chens,
Tfolc gaderde, die perse⁶⁾ wert groet,
Daer was diere wijn ende broet,
50 Die herberghe⁷⁾ diere, groot waest⁸⁾ verdoen,⁹⁾

¹⁾ in sinen rade vinden — besluiten. ²⁾ gouden — golden, verl. td. v. gelden — betalen. ³⁾ Chens — seins — cijns, belasting. ⁴⁾ was bij hen (rinc — gezelschap. ⁵⁾ betalen. ⁶⁾ gedrang. ⁷⁾ onderdak. ⁸⁾ was het. ⁹⁾ vertering.

Wat heetti ¹⁾ armen lieden doen ?
 Joseph ende Maria sweghen stille,
 Sine hadden niet al haren wille,
 Sie riepen anden hoghen God
 Dat hiese beriede ende sijn ghebod.
 Inde plaetse stont een huseken cranc,
 Dat ne was no wijt no lanc ;
 Het was ontdeect, ²⁾ het was ontlat ; ³⁾
 Dat huseken hadde wel menich gat,
 60 Daer ne was no weech, ⁴⁾ no venstre, no dore
 Inde side no achter no vore,
 Daer ne woende noeyt niemen in :
 Haghheldet, snuwet, vielet nat,
 Diere was in, hi hadts te bat. ⁵⁾
 Dit pallays hadde Kerst vercoren,
 Daer hi binnen woude sijn gheboren.
 Elc voghel heeft sinen nest,
 Beyde wilt ende tam, daer hi in rest,
 Maer de godsanc, ⁶⁾ de heijlighe Kerst, ⁷⁾
 70 Ne weet niet waer hi des eerst nachts ⁸⁾ rest.
 Joseph tsavens hadde gesacht ⁹⁾
 Eene crebbe sinen esel ¹⁰⁾ ende ghemact ;
 Daer wert gheboren in dat suete kint,
 Soo soete gheborte no eer no sint. ¹¹⁾
 Daert inde crebbe geboren lach,
 Die esel liet daer sijn eten staen,
 Ende viel in knieghebede saen.
 Bij Bethleem inder selver nacht
 Waren herder, daer elc sijn vee wacht,
 80 Die soe grote claerheyt alle sien
 Dat sie van vruchten ¹²⁾ alle wilden vlien.

¹⁾ heetti — heet gi — van heeten — bevelen, aanraden. ²⁾ open en bloot. ³⁾ van de daklatten beroofd. ⁴⁾ wand, muur. ⁵⁾ beter, lees, hij kreeg er des te meer van. ⁶⁾ sanct — sanctus — heilig. ⁷⁾ Christus. ⁸⁾ genitiefuitdr. = gedurende den eersten nacht. ⁹⁾ in orde gebracht. ¹⁰⁾ 3e nv. voor zijn ezel. ¹¹⁾ nooit te voren ; twee synoniemen : no eer, no sint. ¹²⁾ vrees (hd Furcht).

Soe grote claerheyt elc om hem sach,
 Dat elc van vare ¹⁾ in onmacht lach ;
 Vreese ende wonder elken nam, ²⁾
 Tot datse die inghel vertroesten quam.
 Die inghel seide : „Ne vruchte ³⁾ niet,
 U allen es vele wel ⁴⁾ gheschiet.
 Hoghelijc weest ende lacht ;
 Bliscap es gheboren in deser nacht,
 90 Te Bethleem binnen der stat ;
 Daar loept alle, ne sijt niet lat. ⁵⁾
 In ene crebbe leit daer gheboren
 Een kint, ne waert, ⁶⁾ ghi bleeft verloren ;
 By hem en es no smerte no galle.
 Dat aenbeet, ⁷⁾ daar loept alle !
 Alle die sijn ende nu leven
 Selen noch voer dat kint beven ;
 Het heeft oec in siere ghewelt ⁸⁾
 Al die werelt ende al dat wilt. ⁹⁾
 100 Het es coninc van hemelrike,
 Het weet de ghedachte van yegelike, ¹⁰⁾
 Het es God, gheweldich here ;
 Dien kinde ¹¹⁾ doet alle lof ende ere !”
 Dit sprac een inghel, een geselschap
 Songhen inden hemel grote bliscap ;
 Die inghele songen ene stemme also :
 „Gloria in excelsis Deo.”
 Te Bethleem liepen die herden,
 Hoghelyc blide ende met werden, ¹²⁾
 110 Sie vonden tkint, siere moeder met, ¹³⁾
 Tkint weende, het dede al die wet, ¹⁴⁾
 Sie custen die crebbe daer tkint in lach

¹⁾ vrees, angst. ²⁾ beving eenieder. ³⁾ vrees niet — vgl. furchten (hd.). ⁴⁾ geluk. ⁵⁾ traag. ⁶⁾ als het niet geboren was: ne ware het. ⁷⁾ aanbid. ⁸⁾ macht. ⁹⁾ een wil heeft. ¹⁰⁾ iedereen. ¹¹⁾ dien kinde, 3e nv. ¹²⁾ waarde, eere. ¹³⁾ ook. ¹⁴⁾ het deed alles wat er in de wet, hier, het oude testament, voorspeld was.

Elc der herder soe hi eerst mach. ¹⁾
Van groter bliscap weenden si alle,
Sie aenbeden tkint sonder galle, ²⁾
Sie keerden saen te haren vee,
Hen was saechte, ³⁾ hen was niet wee.
Sie saghen tkind te haren wille
Dat breken sal donreyne hille ⁴⁾,
I20 Sine helens niet, si maectent maer, ⁵⁾
Dat tkint gheboren waer daer,
Dat noch soude hebben sinen wille ⁶⁾
Van al den ghenen die waren in die hille.
Merct hier grote oetmoedichede
Die onse here in siere gheborten dede,
Dat hi den herden openbaerde wel
Sine gheboerte eer yemen el. ⁷⁾

¹⁾ zoo gauw als hij kon. ²⁾ zonder kwaad, hier : met goede mening. ³⁾ zij waren blij te moede.
⁴⁾ dat de poorten der vuile hel zal openbreken (bij de nederdaling ter helle) ⁵⁾ maere maken — bekend
maken, verkondigen. ⁶⁾ sinen wille hebben — geëerbiedigd worden. ⁷⁾ yemen el — iemand anders
(anybody else).

DE AANBIDDING DER WIJZEN.

Drie coninge woenden in orient,
Deen den anderen wel ghehent ¹⁾).
130 Ane sterren waren sie alle wijs,
Als noeyt clerc ²⁾ binnen Parijs.
Eenwerf in ere avonstont
Een clare sterre anden hemel stont,
Die noeyt eer was ghesien ;
Sie wonderden ³⁾ wat mochte gescien ;
Die sterre die daer so scone sceen,
Sie pensden wat sie mochte meen ; ⁴⁾
Sie lasen op ende nedere,
Ter sterren sie keerden wedere.
140 Een coninc vant ende las
Wat dat scone boekijn ⁵⁾ was ;
Hi ghinc te sinen ghesellen,
Wat die sterre meende, vertellen ;
Hi seide : „Ghesellen, weset blide,
Die sterre die daer licht claer ende wide
Sie wijst ons tkint dat es geboren,
Dat quiten ⁶⁾ sal die sijn verloren.”
Een ghepens ⁷⁾ hadden sie saen, ⁸⁾
Sie wouden tkint hersoeken ⁹⁾ gaen.
150 Sie namen scat ende staf,
God selve hen de ghedachte gaf ;
Sine letten niet, sie gingen wech,
Die sterre wijsden haren wech,

¹⁾ nabij. ²⁾ geleerde. ³⁾ zich verwonderen, zich verbazen. ⁴⁾ beteekenen. ⁵⁾ ook gespeld i. teeken. ⁶⁾ verlossen. ⁷⁾ gepeins, gedachte. ⁸⁾ spoedig, vergl. Eng. soon. ⁹⁾ opsporen.

Die sterre leiddese al daer sie gaen,
 Bij Bethleem quamen sie saen.
 Also inden lande quamen daer,
 Sie ne heeldens ¹⁾ niet, si maectent maer ²⁾
 Si ne hadden ghene vrocht, ³⁾
 Sie seiden de zake diese daer hadde brocht.
 Si vraegden waer tkint geboren was
 Daer haer gheselle dboeken ave las :
 Een kint so ware int lant geboren,
 Dat quiten soude die sijn verloren,
 Dat soude hebben te sinen wille
 Al dese werelt ende de hille.

¹⁾ ne heelden des (genitief) verborgen het niet. ²⁾ mare, nieuws; lees: zij vertelden het overal. ³⁾ vrees.

DE VLUCHT NAAR EGYPTE.

Herodes die was fel ende wreet,
Dat die coninghe merden ¹⁾ was hem leet.
Also die coninghe merden over tijt, ²⁾
Dies hadde hi harde groten nijt. ³⁾
170 Hi pensde op, hi pensde te dale, ⁴⁾
Hem was wee ende niet wale ;
Hi verwoedde, hi wert ontdaen ⁵⁾
Dat hem die coninghe waren ontgaen,
Die hem souden hebben bracht
Boedscap van dien kinde, die hi wacht.
Hoe hijt mochte verslaen, ⁶⁾
Ende andere felheit, peinsde hi saen ;
Hi pensde in sinen fellen sin,
Dat hi van tween jaren ofte min
180 Alle die kinder soude doen vaen, ⁷⁾
Die waren in sijn rike ende doen slaen.
In sinen fellen sin hi dat dinct,
Mochte hi verslaen Marien kint,
Dat coninc soude sijn in sijn lant,
Dat het soude bliven in sijn hant.
Sot ghepens ⁸⁾ soe hadde die man
Gyerich ⁹⁾ wreet, fel ende tyran,
Die Marien sone wilde verslaen
Sonder welken niet ¹⁰⁾ ne ware gedaen.
190 God van hemele diet al versiet ¹¹⁾
Dacht ¹²⁾ alle evele ¹³⁾ eert gesciet,

¹⁾ talmden. ²⁾ langer dan was bepaald. ³⁾ daarover was hij zeer boos. ⁴⁾ op ende te dale — op en neer. ⁵⁾ buiten zich zelf. ⁶⁾ hoe hij het zou kunnen dooden. ⁷⁾ vangen. ⁸⁾ gepeins. ⁹⁾ begeerig. ¹⁰⁾ niets. ¹¹⁾ voorziet. ¹²⁾ bedacht, wist. ¹³⁾ kwaad.

Sende sinen inghel al met nachte
 Daer Joseph sliep soete ende sachte;
 Dinghel seide: „Joseph, slaepstu ¹⁾ vrient,
 Die Gode hefs soe wel gedient?
 My sent te dy ²⁾ de alweldige God;
 Hoer na my, doe sijn gebod.
 Herodes die coninc wreet ende fel
 Penst ene sake no goet no wel, ³⁾
 Hi penst om niet ⁴⁾ ende dinct
 Te verslane Marien kint
 Hi heeft gehoert papen ⁵⁾ lesen
 Vanden kinde, dat noch soude wesen
 Coninc ende here over al sijn lant,
 Hier omme dit quaet gepens hi vant;
 Alle weghe ⁶⁾ neemt dat zoete kint
 Ende siere moeder diet heeft gemint, ⁷⁾
 Vliet tEgijpten ende scuwet dit lant,
 Dat ⁸⁾ u niet en ghereike Herodes hant.

¹⁾ samentrekking van slaepes du (slaap je). ²⁾ u — pers. voornw. 2e pers. enkelv. verbogen vorm.
³⁾ no is noch; wel, hier gebruikt voor rijm. ⁴⁾ hij denkt aan niets anders. ⁵⁾ priesters. ⁶⁾ zoo spoedig
 mogelijk. ⁷⁾ heeft gemint — bemin. ⁸⁾ opdat.

DOOP VAN CHRISTUS.

210 Else God in sijn dertich jaer ginc,
 (Hoert hier een saleghe dinc)
 Hi brachte op ¹⁾ ene nuwe wet
 Die noch ons allen es gheset,
 Dats doepsele ende kerstinhede ;
 Dat was een die salichste sede ²⁾
 Die noyt eer noch wert vercoren,
 Want en waert ³⁾ niet, wij bleven verloren.
 Onse here quam tot Baptisten Johan
220 Dien hi minde voer alle man ⁴⁾ ;
 Hi seide : „Ic wille ende mane
 Dattu my doeps in de flume ⁵⁾ Jordane.”
 Jhan van bliscapen weende,
 Hi hadde wonder ⁶⁾ wat hi meende,
 Hi stoet van vruchten ⁷⁾ ende beeft,
 Jhan onsen here antwerde gheeft :
 „Ic ben u knecht, ghy sijt mijn here,
 Hoe mochtic ⁸⁾ u dan doen dese ere ?”
 Onse here Jhanne antworde gheeft,
 Alsoe als David gescreven heeft :
230 „Jhan, ic ben gheboren om dat ic wille
 Breken, ⁹⁾ roven ¹⁰⁾ donreyne hille ;
 Ic wille my doepen om dat ic sal
 Selve tvolc behouden al,
 Dies ¹¹⁾ my wille wernen ¹²⁾ hi es sot,

¹⁾ voerde in. ²⁾ gebruik. ³⁾ ware het (vercoren). ⁴⁾ boven alle menschen. ⁵⁾ rivier Lat. flumen.
⁶⁾ stond verbaasd. ⁷⁾ hij bleef staan van vrees. ⁸⁾ zou kunnen. ⁹⁾ openbreken. ¹⁰⁾ bevrijden n.l. de
zielen der afgestorvenen uit het Oude Verbond. ¹¹⁾ die dat. ¹²⁾ ontzeggen.

Voer al die werelt ga mijn gebot ;
Jhan, doept my, ic hebt vercoren ;
Ic segt di, het en sal niemen sijn geboren
Hine si ghedoept inden name mijn,
Hi en sal ewelijc in die helle sijn. ¹⁾
240 Jans doepsele sal maken vri
Elken ²⁾ die in sduvels dienste si ;
Bedie ³⁾ doepe my, al benic God,
Ende vervulle mijn gebod !''

Sente Jhan nam onsen here,
Hi dede sijn gebod, dat was sijn ere,
In de flume van Joerdane hine ⁴⁾ leide alrerst,
Dus doepte Jan den Heiligen Kerst ;
Als onse here kerstyn was gedaen
Hi viel in kniegebede saen,
250 Daer hi lach hi weende tranen,
Jonghe ende oude houder hem ane ; ⁵⁾
Daer hi weende ende lach,
Al tvolc dat daer was hoerde en sach
Eene witte duve vliegghen op hem al daer,
Dat was die heilege geest over waer ;
Die witte duve sanc een stemme aldus :
„Hic est meus dilectus filius.”
Dat meint : „Hier es die sone die ic minne,
Hi es vercoren in minen sinne,
260 Desen ghehoert, hoert sine tale,
Die sijn gebot doet, hi doet wale.”
Die witte duve si en seide nemmeer,
Sie voer denen ⁶⁾ si was comen eer. ⁷⁾

¹⁾ als hij niet in mijn naam gedoopt wordt, zal hij — enz. ²⁾ eenieder. ³⁾ daarom. ⁴⁾ hi ne — hij hem. ⁵⁾ ter harte nemen. ⁶⁾ denen, danen — vanwaar. ⁷⁾ te voren.

JEZUS VOORSPELT ZIJN LIJDEN.

Paeschen naecte dat hoge getide,
Dat al die joden waren blide ;
Die joden hadden in hare wet
En ¹⁾ tsaterdaechs paeschen geset,
Die wile ²⁾ naecte, het moeste wesen
270 Vervult, dat men hadde gescreven,
God, die van Marien was geboren,
Sterven soude om die waren verloren.
Jherusalem ginc hi versien, ³⁾
Nochtan wiste hi wat soude gescien ;
Om ons wilde hi storten sijn bloet.
Onse here weet al dat men doet,
Daer hi hersochte ⁴⁾ Jherusalem
Xij sire ⁵⁾ jongheren gingen met hem ;
Daer sie quamen in enen dale,
280 Onse here sprac te hem dese tale :
„Ghi heren” seit hi, „hoert na my,
Hoert mine tale, merct wat sie si,
Ic hebbe u lief, gi sijt mijn vrient, ⁶⁾
Mi hebdi ⁷⁾ harde wel ⁸⁾ ghedient,
En weset niet rouwich maer weset blide,
Wi moeten sceden in corten tide ;
Jherusalem ga wi versien,
Ic seg u wat nu daer sal gescien,
Donwettege volc dat niet ne vroet, ⁹⁾
Dat trouwe, no wet, no waerheit ne hoet, ¹⁰⁾

¹⁾ Op. ²⁾ tijd. ³⁾ bezien, bezoeken. ⁴⁾ opnieuw bezoeken. ⁵⁾ 12 van zijn. ⁶⁾ vrienden. ⁷⁾ hebt gij.
⁸⁾ zeer goed. ⁹⁾ 3e pers. enkelv. tegenw. td. v. vroeden — verstandig zijn. ¹⁰⁾ behoeft.

290

Dat sijn die joden, wreet ende fel ;
 Mi te verslane si en geren niet el ¹⁾
 Mi selen sie verraden saen, ²⁾
 Mi selen sie houden ende vaen, ³⁾
 Mi selen sie geselen ende slaen,
 Mi selen sie cruce sonder waen, ⁴⁾
 Mi selen sie dorne ⁵⁾ setten op mijn hoeft,
 Mi selen sie onwerden, ⁶⁾ des mi geloeft.
 Mi selen sie spuwen in minen mont,
 Mi selen sie onwerden als enen hont ,

300

Anxt, seer, vernoy ⁷⁾ ende rouwe
 Salic dogen ⁸⁾ om mine trouwe,
 Ic moet laten daer mijn leven
 An den cruce, het es ghescreven.”
 Onse here God hi seide nemmeer. ⁹⁾
 Sine jongeren hadden alle seer,
 Si waren rouwich, si waren in vrochte, ¹⁰⁾
 Si pensden hoe dit wesen mochte :

310

Peter, sijn getrouwe vrient,
 Die hem voer alle best hadde gedient,
 (Daer hi van rouwen staet ende beeft)
 Jhesuse hi aldus antwoerde gheeft :
 Here, gi segt uwen wille,
 Mine ghesellen swigen al stille ;
 Wy wilden dat dit noch te seggen ware
 Dat gi hier nu maect so mare ; ¹¹⁾
 Ghi sijt soete ende sachte ;
 Bedi ¹²⁾ seldi doen als u ghedachte
 Dat gi gheseit hebt tote nu,

320

Wi wilden dats berouwen moeste u ;
 Ghi sijt een so scone man,
 Wat ghedachten hebdi dan ?

¹⁾ niets anders. ²⁾ spoedig. ³⁾ vangen. ⁴⁾ ongetwijfeld. ⁵⁾ doornen. ⁶⁾ versmaden. ⁷⁾ leed. ⁸⁾ lijden.
⁹⁾ niet(s) meer. ¹⁰⁾ vrees. ¹¹⁾ mare maken — verheerlijken, hier : verkondigen. ¹²⁾ daarom.

Wildi, ghi levet emmermeer, ¹⁾
 Waer omme gadi dan in dit seer ?”
 Onse here antwerde: „Peter, dine tale
 Es kinscheit ²⁾ groot, dat dunct mi wale,
 Dune wets niet al dat ghesciet,
 Noch minen wille ne wetstu niet.
 Du segs, berouwen moets mij,
 Berouwes mi, ³⁾ ic segghe dy, ⁴⁾
 Al de werelt die ware verloren
 Die noit ³⁾ was ende es gheboren.”
 Als onse here dit sprac tote hem,
 Hi ginc tote bi Jherusalem
 Tote Bethanie oetmoedelike,
 Dit was voer paescen ene weke.

¹⁾ voor altijd. ²⁾ dwaasheid. ³⁾ als ik er berouw over had. ⁴⁾ verborgen vorm van du (pers. voornw. ze pers. enk.). ⁵⁾ ooit.

MARIA MAGDALENA, DE BOETVAARDIGE ZONDARES.

Daer quam Maria Magdalene,
(So besondicht wijf ne was ne gene ¹⁾)
Daer onse here predicte ende las,
In Symons huus daer hi geherbercht was ;
340 Sie croep onder stoel ende onder banc,
Tonsen here dat sie ghedranc, ²⁾)
Sie croep met handen ende met voeten,
Onsen here sie wilde anegroeten. ³⁾)
Doen sie tons heren voeten quam,
Eene busse dat sie nam,
In die busse was salve soete ;
Sie bat van haren sonden boete, ⁴⁾)
Sie droghese na met haren hare,
Van haren sonden was sie in vare. ⁵⁾)
350 Sie riep : „God, ghehore my,
Hoer mine sonden ic segse dy,
Ic ben een besondichste wijf
Die nie ter werelt ontfinc lijf.” ⁶⁾)
Sie beweende hare sonden sere,
Sie riep : „Genade, gheweldich here,
Ghenade, ghenade, God ende man ⁷⁾),
Dune ghehors mi, wat salic dan ⁸⁾)!”
Sie dwoech ⁹⁾) met tranen ons heren voete,
Vele ¹⁰⁾) minlic ende soete ;

¹⁾ er was geen grooter zondares. ²⁾ verl. td. v. gedringen — doordringen tot. ³⁾ begroeten. ⁴⁾ Na rgl. 347 is blijkbaar wat uitgevallen. ⁵⁾ vrees, benauwdheid. ⁶⁾ lees : ik ben de grootste zondares, die ooit geboren werd, lijf — leven. ⁷⁾ mensch. ⁸⁾ als gij niet naar mij luistert, wat zal ik dan beginnen? ⁹⁾ verl. td. v. dwaen (dwaen), wasschen. ¹⁰⁾ zeer.

360 „Ghenade, ghenade, gheweldich here,
 Mine sonden rouwen mi sere,
 Ic was behaghel, ¹⁾ ongemate, ²⁾ fier,
 In mi was prijs, roem ende dangier, ³⁾
 Ic hadde onwert ⁴⁾ oemoedichede. ⁵⁾
 In mi was alle ledichede.
 Genade, genade, geweldich here,
 Mine sonden rouwen mi sere ;
 Inne ⁶⁾ horde misse no getide,
 Ic was in ledicheden blide,
 370 Ic hadde onwert dijn gebot
 Ende dijn gewerke, al waerstu God.
 God onse here hi hoerde al toe
 Ten sonden die Maria seide doe.
 Hi wiste haer herte, hi horde haer tale,
 Haer ghedachte bequam hem wale,
 Met bliden oghen hise aensach,
 Hi hoefse ⁷⁾ op daer sie op ⁸⁾ sine voete lach.

¹⁾ vermetel, overmoedig. ²⁾ onmatig, ook trotsch, stout. ³⁾ trots, aanstellerij. ⁴⁾ onwert hebben. ⁵⁾ ootmoed. ⁶⁾ uit : ic ne. ⁷⁾ verl. td. v. heffen. ⁸⁾ aan.

ZEGEVIERENDE INTOCHT TE JERUZALEM.

Also onse here quam tote Oliveten ¹⁾
 (Een berch was alsoe geheten)
 380 Tween jongeren hi dese tale seide ²⁾
 Die hi vercoren hadde beide :
 „Gaet alle beide en luttel voert
 Te Jherusalen binnen der poert ; ³⁾
 Eene eselinne seldi venden daer
 Haer voelin met, ⁴⁾ ic seggu waer,
 Ontbentse ende brincse tote mi ;
 Dat ic u segge, ic wille dat si ⁵⁾ ;
 Segt, het geboet u God. ⁶⁾”
 Die jongeren doen beide sijn gebod,
 390 Sine waren traghe no lat, ⁷⁾
 Si liepen stappans ⁸⁾ in die stat,
 Sie daden dat hen was bevolen,
 Sie vonden deselinne ende haer volen ;
 Deselinne stont daer ember ⁹⁾ greeet,
 Soe wie sose hebben mochte hi reet, ¹⁰⁾
 Sie was der werelt al gemene,
 Sie hadden .Vc. heren allene.
 Hort hier grote oetmoedichede
 Die onse here van hemel dede
 400 Dat hi soegedaen ¹¹⁾ vee ontboet ;
 Wilde hi, dies waer hem lettelt ¹²⁾ noet. ¹³⁾
 Sine jongheren brachten tote hem

¹⁾ de Olijfberg. ²⁾ sprak hij als volgt toe. ³⁾ stad. ⁴⁾ met haar veulen. ⁵⁾ dat 't si — dat het gebeure.
⁶⁾ zegt, dat God het u gebood. ⁷⁾ traag, traghe no lat. — niet traag, dus vlug. ⁸⁾ dadelijk. ⁹⁾ steeds.
¹⁰⁾ lees : al wie ze kon bemachtigen, kon er mee gaan rijden, so wie so — alwie. ¹¹⁾ zoodanig, zulk.
¹²⁾ weinig, in geringe mate. ¹³⁾ behoefte, lees : hij had er weinig behoefte aan, dies is ze nv.

Deseline van Jherusalem

Ende seiden : „Here, oft ¹⁾ ghyt gebiet,
Ghedaen hebwi dat gi ons hiet ²⁾.”

Onse here hine scaemde hem ³⁾ niet,
Deselinne hi sadelen niet ne liet, ⁴⁾

Hine wilde stegereep, ⁵⁾ breidel no spore,

No ghereide ⁶⁾ no voerboech ⁷⁾ vore,

410 Hi ne wilde hernasch ⁸⁾ no diere gesmide, ⁹⁾

Peller, ¹⁰⁾ sindael, ¹¹⁾ goutbort ¹²⁾ no side,

Hi hadde onwert roem ende prijs ;

Hi was vader van paradijs.

Sine jongeren, gingen tenen rade, ¹³⁾

Sie namen haer cleder, haer gewade,

Sie leidense stappans onder hem.

Dus voer onse here tot Jherusalem.

Alse tfolc in die stat vernam

Dat daer die Gods sone gereden quam,

420 Hem quam jegen ¹⁴⁾ groet ende clene,

Jonge ende oude alle gemene,

Jonge ende oude, wijf ende man

Namen hare cleder dan

Ende worpense midden den rinc ¹⁵⁾

Daer deseline, daer God op reet, ginc.

Sie volgden processie viere ende viere ¹⁶⁾,

Sie spleten ¹⁷⁾ risere van Oliviere ¹⁸⁾

Die doen bloeiden in dien tide,

Sie worpense onder deselinne blide ;

430 Doe dus ons here daer was ontfaen, ¹⁹⁾

Ende dese processie was ghedaen,

¹⁾ daar. ²⁾ verl. td. v. heeten — bevelen. ³⁾ zich. ⁴⁾ hij liet de ezelin enz. ⁵⁾ stijgbeugel. ⁶⁾ paardentuig. ⁷⁾ borstriem. ⁸⁾ harnas, hier uitrusting, tuig. ⁹⁾ met metaalbeslag bewerkt zadel. ¹⁰⁾ fijn dekkleed ¹¹⁾ fijn linnen. ¹²⁾ goudgalon. ¹³⁾ raadpleegden elkaar. ¹⁴⁾ tegemoet. ¹⁵⁾ kring, menigte. ¹⁶⁾ lees : zij volgden in processie vier aan vier. ¹⁷⁾ verl. td. van spliten — afrukken. ¹⁸⁾ olijftakken. ¹⁹⁾ ontvangen.

Al tfolc dat daer gegadert was
 Sanc met hoger stemme ende las :
 „Willecome, gewellich here ende man !”
 Dit riep elc kint al daer het ran ¹⁾ ;
 Sie songen alle die daer waren.
 Maer God, die daer quam gevaren,
 Weende vele sere al dat hi mach ²⁾
 Also hi die stat binnen sach.
 440 Doe hi voerden ³⁾ tempel quam
 So groten rouwe ⁴⁾ dat hi daer nam,
 Dat sijn herte waende scoren, ⁵⁾
 Als hem die sorghe quam te voren.
 Doe hire in quam, hem hadde onwert ⁶⁾
 Dat hi daer cramen sach in gespert, ⁷⁾
 Dat men daer in cochte ende vercochte ;
 Onse here dat groot onwet ⁸⁾ dochte ;
 Dat waren joden die geboose ⁹⁾
 Die inden tempel maecten noose ¹⁰⁾ ;
 450 Sie vercochten daer in broet ende wijn,
 Sie waren onwettich ¹¹⁾ ende noch syn ¹²⁾.
 „Gi heren,” seit God „hier es mesdaen,
 Ic segdu, al soudi mi vaen ¹³⁾,
 Dit huus soudi met rechte eeren,
 Hier in soudi alle leeren
 Hoe gi u sout te mi bekeren,
 Hier in soudi u weldade meerren,
 Hier in soudemen aenbeden mi
 Elc man die in sonden si.

¹⁾ verl. td. van rennen — hard loopen. ²⁾ zooveel hij kon. ³⁾ voor den. ⁴⁾ droefheid. ⁵⁾ scheuren, breken. ⁶⁾ onwert hebben — verontwaardigd zijn over. ⁷⁾ opgeslagen. ⁸⁾ schandelijke daad. ⁹⁾ boos, verdorven. ¹⁰⁾ geraas, lawaai. ¹¹⁾ verdorven. ¹²⁾ en zijn het nog. ¹³⁾ vangen.

HET LAATSTE AVONDMAAL.

- 460 Doen quam die witte donderdach.
Onse here stont op daer hi snachs lach ;
Sine jongeren hi gegadert heeft,
Soete tale hi hem allen segt :
„Kinder,” seit hi „gaet bat ¹⁾ voert
Omtrent ende binnen der poert ;
„Kinder,” seit hi „hoert na mi,
Dat ic u segge ic wille dat si ²⁾,
Coept ons spise ende niet te vele.
Suect ons ene reyne sele ³⁾
- 470 Daer wi tavont ons in resten ⁴⁾
Sonder striden ende vechten ⁵⁾,
Daer gy tavont in paeschen et ⁶⁾,
Ende ic met u, dat es de wet.”
Sie daden alle sinen wille,
Si gingen in die stat ende swegen stille,
Elc cochte spise daer hise vant ⁷⁾
Ende gereidense ⁸⁾ al te hant ⁹⁾ ;
Alst inden avont quam wel spade ¹⁰⁾
Tonsen here quamen sie, te rade ¹¹⁾,
480 „Here, welctijt wildi eten gaen ?”
Onse here seit : „Als gi wilt, saen ¹²⁾.”
Sie gingen stappans, sine letten ¹³⁾ niet,
Sie daden dat hem haer mester hiet,
Sie rechten die tafele, kersen ¹⁴⁾ daer op,

¹⁾ ook bet, comparatief van goed, hier : verder. ²⁾ dat het zij, geschiede. ³⁾ een nette woning of zaal.

⁴⁾ hem resten — uitrusten. ⁵⁾ kalm en bedaard. ⁶⁾ eet. ⁷⁾ vond. ⁸⁾ toebereiden. ⁹⁾ dadelijk. ¹⁰⁾ laat.

¹¹⁾ raadplegen. ¹²⁾ spoedig. ¹³⁾ draalden. ¹⁴⁾ kaarsen.

Broet, scotelen ende enen cop.
 Also midden hare werscap¹⁾ saten,
 Daer sie gemeenlike in paescen aten,
 Onse here seide ene tale te hen,
 Daer elc toe dede sinen sen²⁾ :
 490 „Kinder,” seit hi „ic ben u vrient,
 Mi hebdi vele wel gedient,
 Ic hebbe u lief ende gemint³⁾,
 Maer uwer ere⁴⁾ es sduvels kint ;
 Hi is vermesamt⁵⁾ ende verloren,
 Hem ware beter ne ware hi geboren,
 Hi et met mi, hi lacht, hi spelt,⁶⁾
 Sine gedachte hi wel mi helt ;⁷⁾
 Ic segt hem, ic wist⁸⁾ vele eer
 Eer hi nie gepensde dit seer,⁹⁾
 500 Hi es vreisam¹⁰⁾ ende fel,
 Mi te verradene es hi snel ;
 Die wile¹¹⁾ vruchtic¹²⁾ ende wachte,
 Die wrede gaet uut in derre¹³⁾ nachte,
 Hi es ervelike¹⁴⁾ verloren,
 Donreyne hille heeft hi vercoren,
 Hi es onwettich¹⁵⁾ ende versworen¹⁶⁾,
 Hem waer beter ne waer hi geboren ;
 Hi sal mi verraden saen
 Den joden, die mi selen slaen,
 510 Mi selense geselen ende vaen,¹⁷⁾
 Mijn lijf salre in sijn verdaen.¹⁸⁾
 Onse here en seide niet meer,
 Elc stont op ende seide : „Benix iet ?”¹⁹⁾
 Onse here seide : „Negi²⁰⁾ niet.”

¹⁾ maaltijd. ²⁾ sin, zijn aandacht wijden. ³⁾ gemint hebben — beminnen. ⁴⁾ een uwer. ⁵⁾ vermeent-
 samen — uit de gemeenschap gebannen, in de kerkban gedaan, vervloekt. ⁶⁾ speelt. ⁷⁾ helt —
 verbergt. ⁸⁾ wist het. ⁹⁾ leed. ¹⁰⁾ vreeselijk. ¹¹⁾ tijd. ¹²⁾ vrees ik. ¹³⁾ uit desre — deze. ¹⁴⁾ voortdurend,
 voor altijd. ¹⁵⁾ verdorven. ¹⁶⁾ meenedig, versworen — een meened afleggen. ¹⁷⁾ gevangen nemen.
¹⁸⁾ lees : het zal mij het leven kosten. ¹⁹⁾ ben ik des iet, iets. ²⁰⁾ neen gij.

Elc wiste wel dat hijs ¹⁾ quite was
 Sonder ²⁾ allene donwettege Judas,
 Hi seide techterst ³⁾: „Here benict ⁴⁾ dan ?”
 Onse here antwerde: „Dat segstu, man,
 Judas,” seit hi „du ets met mi,
 520 Ic sal verraden sijn van di,
 Dijn verradenesse dat es groet,
 Du saltre ⁵⁾ om hebben die bitter doet.”
 Onse here nam een broet te hant
 Ende seinet ⁶⁾ met siere heiliger hant,
 „Kinder,” seit hi „neemt alle nu
 Van desen brode, dat seggic u,
 En dit broet al sonder vaer, ⁷⁾
 Het es mijn vlesch, ic segge u waer.”
 Hi nam den cop daer na te hant
 530 In sine gebenedide rechte hant,
 „Kinder,” seit hi „dits mijn bloet,
 Drinct et, dit willic, dat gi doet.”
 Also ghedroncken hadden daer af,
 Eene soppe ⁸⁾ hi elken gaf,
 Ende oec ene soppe ontfinc Judas;
 Die soppe sine verdoemnesse was,
 „Dit es mijn vlesch” seit hi „ende mijn bloet,
 Ic wille dat ghi dese wise doet,
 Ende doese inden name mijn,
 540 Dus sal messe gesongen sijn.”
 Dat was deerste wile die noyt was ⁹⁾
 Dat men messe sanc ofte las,
 Die dach was ter goeder tijt,
 Salich, heilich, gebenedijt.
 Als dit was gheschiet ende gedaen,

¹⁾ hij was des quite — hij was er onschuldig aan. ²⁾ behalve ³⁾ ten slotte. ⁴⁾ ben ik het.
⁵⁾ zult er. ⁶⁾ zegende het. ⁷⁾ vrees. ⁸⁾ vloeibare spijs, hier: brood in wijn gedrenkt. ⁹⁾ wat nog
 nooit was geschied.

Sie stonden op vander tafelen saen,
 Sine waren niet sat ¹⁾ in scine ²⁾
 Noch droncken oec van wine.
 Onse here hi dede wale,
 550 Hi nam .i. becken ende ene dwale ³⁾
 „Kinder,” seit hi, „sit te ringhe nu,
 Dat ic wille doen, gedoeget ⁴⁾ u.”
 Hi nam claer water al te hant, ⁵⁾
 Ende goet int becken met siere hant,
 Hi dwoech ⁶⁾ haer voete met bliden wille
 Oetmoedelike si swegen stille.
 Also hi te Peters voeten quam
 Ende als hise in sine hande nam
 Peter bevede ende was verveert,
 560 „Here,” seit hi: „trect achterwert
 Gi sijt onse here, wi sijn u knechte,
 Gi en selt onse voete niet dwaen met rechte ;
 Van u, gi sijt so salich here,
 Ne selen wi niet ontfaen dese ere,
 Hoe soudi comen te dwaen onse voete ;
 Ghi sijt so minlic ende so soete ;
 Wildic oec aengaen ⁷⁾ uwen wille,
 Doet u gebod, ic swighe al stille,
 Gi sijt so wetende ende soe vroet,
 570 Ic weet wel dat gijt ⁸⁾ doet om goet.”
 „Peter,” seit hi „ne dwoegicse niet dy, ⁹⁾
 Du en souds niet hebben lof met mij ;
 Ghedoech di ¹⁰⁾, Peter, ende swich al stille.
 Laet mi volbringhen minen wille.”
 „Here, seit Peter, ic ben ghestilt,
 Doet van ¹¹⁾ mi al dat gi wilt.

¹⁾ te veel gegeten. ²⁾ inderdaad. ³⁾ doek. ⁴⁾ zich gedogen — toestaan. ⁵⁾ dadelijk. ⁶⁾ verl. td. van dwaen — wasschen. ⁷⁾ uitvoeren. ⁸⁾ gij het. ⁹⁾ dij, pers. voornw. 2e pers. enkelv. lees : als ik ze u niet waschte. ¹⁰⁾ zie 4. ¹¹⁾ met.

Ocht ¹⁾ gi wilt, dwaet met ²⁾ mijn hovet,
Al dat gi mi doet, ic lovet.”
Doen seide onse here: „Gi sijt mijn vriend.
580 Kinder, seit hi, ic hebbe u gedient,
Ic hebbe gedwegen ³⁾ uwe voete
Oetmoedelic ende soete,
Dit boekin ⁴⁾ hebbic u gegeven ;
Also lange als gi sult leven
Seldi dus doen dies hebben noot ⁵⁾,
U loen daer af sal wesen groot ;
Maer enen scedic ⁶⁾ buten u,
Ghiereghe ⁷⁾ Judas, dat bestu.
Als Judas dit horde ende sach
590 Hi geet ⁸⁾ bi siden so hi ierst mach ⁹⁾,
Hi ginc ten joden al met nachte,
Als hise vant, hem was vele sachte ¹⁰⁾.

¹⁾ als. ²⁾ mede, ook. ³⁾ verl. deelw. van dwaen. ⁴⁾ ook bokijn, teeken. ⁵⁾ die des noot hebben — die dit noodig hebben. ⁶⁾ zonder ik uit. ⁷⁾ hebzuchtig. ⁸⁾ gaat. ⁹⁾ zoo spoedig hij kan. ¹⁰⁾ was hij zeer aangenaam gestemd.

CHRISTUS IN DEN HOF VAN OLIJVEN.

Doe sprac onse here toter doet ¹⁾
Al ²⁾ was hi man ³⁾ sijn anxt was groet :
„Ay doet, die niemen en spaers,
Die over bosche ende water vaers,
Ay torment, ⁴⁾ ay bitter doet,
Du does miere herten wenen bloet ; ⁵⁾
Anxt ende seer, vernoey, ⁶⁾ rouwe ende noet
600 Es in mi, mine passie sal sijn groet.
Ay doet, dune spaers coninc no grave,
Al es hi rike al heeft hi have,
No jonc no out, no wijf no man ;
Ay bitter doet wat salic dan !
Ay doet, twi ⁷⁾ heeftstu mi gemint, ⁸⁾
Ja ne benic God, Marien kint ?
Ay doet, ic ben in de gewout dijn, ⁹⁾
Wat salic doen, wat sals sijn !
Ay doet, du heefs al dattu welt, ¹⁰⁾
610 Du heefs mi in diere gewelt ;
Al wasic van Marien geboren,
Doet van dan heefstu mi vercoren.
So langhe lach hi daer in dat seer
Dattene ¹¹⁾ tcoude gemestert hevet, ¹²⁾
Dat ¹³⁾ al sijn lijf ¹⁴⁾ van couden bevet.
Te sinen jongeren ginc hi te hant,

¹⁾ dood. ²⁾ alsof. ³⁾ mensch. ⁴⁾ kwelling. ⁵⁾ bloot, alleen voot 't rijm gebruikt ⁶⁾ verdriet. ⁷⁾ waarom.
⁸⁾ begeeren. ⁹⁾ lees : dijn gewout — uw macht. ¹⁰⁾ wilt. ¹¹⁾ dat ene, dat hem. ¹²⁾ de koude overmeesterd
heeft. ¹³⁾ zoodat. ¹⁴⁾ zijn geheele lichaam.

Slapende alle dat hise vant
 Sonder bedde ende al ontdect. ¹⁾
 Oetmoedelike dat hise wect,
 620 „Kinder,” seit hi „staet alle op.
 Hier comt Judas ende maect sijn spot,
 Hier comen de viande mijn,
 Hoe wee mach mi te moede sijn,
 Met walmen ende met lanternen,
 My te soekene dat si geren, ²⁾
 Sie bringhen glaiven ³⁾ ende swert ; ⁴⁾
 Met rechte es mijn herte ververt,
 Deen troest ⁵⁾ den anderen mi te vane, ⁶⁾
 Judas troestese alle ⁷⁾ mi te slane,
 630 Het en es niet om die verdiente ⁸⁾ mijn,
 Maer het es om dat ⁹⁾ moet sijn ;
 Hoe moegde ¹⁰⁾ rusten ende slapen
 Daer hier comt dus menich gewapent
 Mi te slane ; ic ben u here
 Gi sout met mi sijn in allen sere.”
 Stappans ¹¹⁾ daer hi dit heeft geseit
 Elc spranc op, al daer hi leit,
 Ende seide : „Here, of ghijt gebiet,
 Al lagen wi hier, wi en sliepen niet,
 640 Maer wi hadden geweent so sere
 Om uwen torment, soete here,
 Dat ons allen die vaec hadde bevaen,
 Daer om moesten wi liggen gaen.”
 Judas quam die joden met, ¹²⁾
 Sine hilden no trouwe no wet,
 Si hielden geselschap ¹³⁾ alle wale,
 Doe sprac Judas dese tale :
 „Heren,” seit hi „hoert na my,

¹⁾ zonder dekking. ²⁾ begeren. ³⁾ lansen. ⁴⁾ zwaarden. ⁵⁾ spoort aan. ⁶⁾ vangen. ⁷⁾ Spoorde ze allen aan. ⁸⁾ schuld. ⁹⁾ dat het. ¹⁰⁾ kunt gij. ¹¹⁾ dadelijk. ¹²⁾ mede. ¹³⁾ sloten zich aaneen.

650

Elc were van hem selven sy, ¹⁾
Hout u te gader, wi selen saen
Te minen mester comen gegaen
Dien wi alle willen vaen
Als wi selen ²⁾ ende slaen ;
Ic salne cussen, hort na mi,
Dien ic cusse dat es hi
Dien gi nidet ³⁾ alle ende haet.

¹⁾ lees : ieder verdedige zich zelf. ²⁾ zullen. ³⁾ haat.

CHRISTUS VOOR DEN HOOGEPRIESTER.

Nu keren wi weder tonsen here
Die al dit ¹⁾ was in groten sere, ²⁾
Hoe men ³⁾ lachtert ⁴⁾ ende sleet, ⁵⁾
660 Hoe men in groten rouwe leet, ⁶⁾
Men brachtene ⁷⁾ ten bisscop in die sele,
Daer vant hi siere viande vele ;
Die bisscop seide tonsen here dan :
„Wanen bestu, ⁸⁾ segt mi, man ?
Ic hebbe gehort van di seggen vele,
Dies ic di vrage niet en hele ;
Ic bidde di gherne dattu mi lijs ⁹⁾
Wanen du coms ende wie gi sijs ; ¹⁰⁾
Du heefs miraclen vele gedaen,
670 Bij wien doedise ? segt mi saen ;
By wien doetstu al dit lant
Al verkeren ¹¹⁾ te dijnre hant ?
Ane di so houden hem berge ende dale,
Dat doen dine werke ende dine tale ;
By ¹²⁾ wien eest ¹³⁾ dat sie volgen di ?
Inne ¹⁴⁾ wilt niet versten ¹⁵⁾, segt mi !”

Onse here antwerde : „Mine tale
Ende mine werken weten wale
Di mi hebben gesien ende gehort,
680 Wie die sijn, doetse comen voert !”

¹⁾ dit alles. ²⁾ verdriet. ³⁾ eigenl. menne, lees : hoe men hem lastert. ⁴⁾ lastert. ⁵⁾ slaat. ⁶⁾ leidt, brengt. ⁷⁾ bracht ene — bracht hem. ⁸⁾ hoogepriester vanwaar zijt gij ? ⁹⁾ belijdt, conjunctief ¹⁰⁾ zijt. ¹¹⁾ veranderen. ¹²⁾ door wie. ¹³⁾ is het. ¹⁴⁾ ic ne (niet). ¹⁵⁾ uitstellen.

Eer dwoert ¹⁾ quam uut sinen monde,
 Een onwert ²⁾ knecht by hem stonde
 Gaf hem in sinen hals enen slach
 Dat hi en horde no en sach.
 „Man,” seit die knecht, „du en bist niet wijs,
 Dattu souts in derre ³⁾ wijs
 Antwerde geheven onsen here.”
 Doe quamen joden groet ende clene,
 Out ende jonc al gemene,
 690 Si togen ⁴⁾ onsen here alst ware .i. dief,
 Elc jode sloech op hem ende hief, ⁵⁾
 Sie daden hem onsachte ⁶⁾ ende lede, ⁷⁾
 Si decten sine ogen met enen clede.
 Hi wijcte, hi was saechte als .i. lamp,
 In hem en was felheit no scamp. ⁸⁾
 Doe sloech een jode onsen here
 In sinen hals onsachte sere ;
 Als hine sloech, hi seide dan :
 „Wie sloech di, gerade ⁹⁾ man !”
 700 Doe quam een ander jode gegaen
 Tonsen here die was gevaen,
 Ende decte hem thoeft als hine ¹⁰⁾ sloech ;
 Als hine geslegen hadde hi loech ¹¹⁾
 Ende seide : „Geraetstu sonder waen ¹²⁾
 Wie di sloech, ic late di gaen.”

¹⁾ het woord. ²⁾ onwaardig. ³⁾ uit desre, verbogen vorm van deze. ⁴⁾ trokken. ⁵⁾ hieuw. ⁶⁾ on-
 sachte doen, pijn veroorzaken. ⁷⁾ smart. ⁸⁾ schimp, smadelijke bejegening. ⁹⁾ raad (geb. wijs van
 geraden, raden. ¹⁰⁾ hine voor hi ene — hij hem. ¹¹⁾ lachte. ¹²⁾ zonder twijfel.

GEBED VAN CHRISTUS VOOR DE KRUISIGING.

Onse here viel in kniegebede saen,
Daer hi jeghen derde ¹⁾ lach
Hi suchte dicke ²⁾ al dat hi mach ; ³⁾
Hi gruette ⁴⁾ dat cruce scone ende wale,
710 Dit was ten cruce sine tale :

„Cruce, di heb ic begheert,
Cruce, di heb ic wel weert, ⁵⁾,
Cruce, du gewords ⁶⁾ te goeder tijt,
Cruce, du best gebenedijt ;
Ic ben God, Marien sone,
Ic sal an di, eer heden noene,
Sterven ende laten mijn leven
Om mijn volc, het es gescreven ;
Cruce, du waers tote nu gehaet,
720 Men hilt di al over ⁷⁾ quaet,
Voert meer ⁸⁾ so saltu sijn gemint,
Al dat ⁹⁾ ic sal sijn bekint ;
Ay cruce, al heb ic di so wert,
Hoe sere es mijn herte ververt,
Dat si ane di al sonder waen
Scoren, ¹⁰⁾ cliven ¹¹⁾ sal herde saen ¹²⁾ ;
Ay cruce, ic hebbe ane di vercoren
Te stervene om die sijn verloren,
Dies ic deeluen ¹³⁾ sal an di,

¹⁾ de aarde. ²⁾ dikwijls. ³⁾ lees : zooveel hij kon. ⁴⁾ groette. ⁵⁾ weert hebben, in eere houden.
⁶⁾ geworden, gemaakt worden, ontstaan. ⁷⁾ voor. ⁸⁾ voortaan. ⁹⁾ lees : gedurende al de tijd.
¹⁰⁾ scheuren, breken. ¹¹⁾ splijten, breken. ¹²⁾ zeer spoedig. ¹³⁾ wegwijnen.

730 Cruce, daer omme saltu sijn so vri,
 Dat die gemene ¹⁾ werelt al
 Di vleien ende aenbeden sal;
 Cruce, du salt wesen scilt
 Jegen elx sduvels gewilt ²⁾;
 Cruce, an di sal menich man
 Van mi nemen boekin ³⁾ an;
 Cruce, du salt sijn geeert,
 Dine salichede sal sijn gemeert, ⁴⁾
 An di salic storten mijn bloet,
 740 Diet deert ofte wert ⁵⁾ hi en es niet vroet;
 Cruce, ic geheve di voert meer ⁶⁾ leen, ⁷⁾
 Dat wijf no man en es negheen,
 Die op mi met herten roepen genade,
 Eyst nacht, dach, vroech oft spade,
 Datten ⁸⁾ de duvel nemmer en scint ⁹⁾,
 Es hi in node, es hi in tormint,
 Hine si seker ende vri
 Jeghen ¹⁰⁾ den duvel dat gevic di;
 Cruce, en haddic di niet vercoren,
 750 Al die werelt bleve verloren,
 Ic vergeve hem sine mesdaet
 So wie ¹¹⁾ mi torment ofte slaet;
 Ay cruce, heilich ende goet,
 Daer ane ic sterven moet."

¹⁾ geheele. ²⁾ tegen alle geweld van de duivel. ³⁾ teeken. ⁴⁾ vermeerderd. ⁵⁾ afweert. ⁶⁾ voort
 meer, voortaan. ⁷⁾ voorrecht, privilegie. ⁸⁾ dattene, dat hem. ⁹⁾ schendt, ongelukkig maakt.
¹⁰⁾ tegenover. ¹¹⁾ al wie.

CHRISTUS STERFT AAN HET KRUIS.

Het was noene doe God onse here
Gaf enen roep lude ende sere ;
Sijn torment ende sijn anxt was groet,
Die naghele stakene ¹⁾ ter doet,
760 Hi suchte, hi bevede, hem was onsachte ; ²⁾
Sijns zelfs inde ³⁾ hoepte hi ende wachte
Daer hi inden anxt groet was ;
Met rechte was hi worden ⁴⁾ las ⁵⁾
Sijn herte cloef ⁶⁾ ende ontsanc, ⁷⁾
Die bitter doet hem herde ⁸⁾ dwanc. ⁹⁾
Doe sprac Jhesus wel jammerlike
Dese tale ende wel oetmoedelike :
„Ay,” seit hi, „hoe sere dat mi nu dorst,
Te drinckene dat mi nu sere lost, ¹⁰⁾
770 Hoe gherne soudic drincken,
Mijn herte wilt mi ontsincken.”
Als hi dit seide, die joden alle
Brachten edic ¹¹⁾ geminct met galle,
Ende maecten daer af enen dranc
Die wel bitter was ende cranc. ¹²⁾
Als dese dranc geminct was,
Sie brachtene ¹³⁾ Jhesu die hinc wel las,
Ende settene hem an sinen mont
Daer hi vele dorstich stont.
780 Die galle dranc Jhesus onse vader

¹⁾ stakene, staken hem. ²⁾ het deed hem leed. ³⁾ einde. ⁴⁾ geworden. ⁵⁾ moe, uitgeput. ⁶⁾ verl. td. v. klieven, breken. ⁷⁾ wegzinken, begeven. ⁸⁾ sterk. ⁹⁾ benauwde. ¹⁰⁾ lust. ¹¹⁾ azijn. ¹²⁾ slecht. ¹³⁾ brachten hem.

Ende seide : „Hets ghedaen algader !”
 Als dese felheit ¹⁾ was ghedaen,
 Doe sprac hi dese tale saen :
 „Vader,” seit hi „vanden trone
 Di mi ane Marien scone
 Sondes, daer ic was geboren
 Om te quitene ²⁾ die sijn verloren,
 Wat laetstu mi in desen noet
 So langhe, mine pine es groet,
 790 Hoe gedoechstut, ³⁾ lieve here,
 Dat ic soe langhe in desen sere
 Ben bevaen ; des biddic di
 Dattu saen gheefs inde ⁴⁾ mi !
 Lieve vader, ontferme u mijns, ⁵⁾
 Oec biddic u, ontferme u sijns
 Di mi nichelden ⁶⁾ in desen dere,
 Ic vergheeft hem, ⁷⁾ lieve here,
 Di mi hebben dus verraden ;
 Ic vergheeft hem algader,
 800 In dien dat sie aldus selen doen,
 Die jeghen dandere selen mesdoen.
 Vader, ic bevele di te hant ⁸⁾
 Minen gheest in dine hant,
 Ic bidde u dat gien ⁹⁾ moet ontfaen
 Als hi uutgheet nu vele saen. ¹⁰⁾”
 Als Jhesus dit ghesprac
 Sine soete herte gaf enen crac,
 Sine aderen scorden¹¹⁾, sijn hals brac,
 Die bitter doet hem stappans stac,
 Daer versterf die menschede
 Maer niet sine godlijchede,

¹⁾ wreedheid. ²⁾ verlossen. ³⁾ gedoechs du het, duldt gij het. ⁴⁾ einde. ⁵⁾ gev. pers. voornw. ik, tegenw. mijner. ⁶⁾ vasthechten. ⁷⁾ hun. ⁸⁾ terstond. ⁹⁾ gi ene, gij hem. ¹⁰⁾ zeer spoedig. ¹¹⁾ scheuren, openbarsten.

Dat wi weten over waer algader,
Dat was heilich gheest, sone ende vader.

Also dus versceden ¹⁾ was onse here,
Die erde bevede stappans ²⁾ sere ;
Donker wert ³⁾ over al,
Die bossche beveden ende ertrike al,
Die sonne liet haer scinen staen,
Die stene cloven alle saen,
810 Al die werelt werts ⁴⁾ geware,
Die joden wordens ⁵⁾ alle in vare,
Die bome droegden ⁶⁾ alle na ende verre, ⁷⁾
Haer scinen liet elcke sterre.

Die gordine die inden tempel hinc,
Scorede stappans, ende elke dinc
Wisselden te diere wilen haer nature ;
Sine doet ⁸⁾ vernam elke creature.

Ay, hier ane souden wi alle leren
Te desen souden wi ons bekeren,

820 Onsen here souden wi eren,
Sine werdicheit souden wi meeren.
Dit was onse here deuwelike ⁹⁾ vader
Die hem ¹⁰⁾ selven hier in algader
Brachte om die ¹¹⁾ waren verloren ;

Dese doet hadde hi vercoren,
Dit dogede ¹²⁾ hi om enen iegeliken ¹³⁾
Die enege God van hemelrike ;

Dit mach wel weten man ende wijf,
Daer ¹⁴⁾ deen om den anderen geeft sijn lijf, ¹⁵⁾

830 Als om ons dede onse here,
Die wi met rechte vleien, ¹⁶⁾ ende eren.

¹⁾ verl. td. v. verscieden, sterven. ²⁾ dadelijk. ³⁾ wert het. ⁴⁾ wert des (gen.) werd het. ⁵⁾ worden des (gen.) werden het. ⁶⁾ verdroogden. ⁷⁾ overal. ⁸⁾ zijn dood. ⁹⁾ de eeuwige. ¹⁰⁾ zich, dit wederk. pers. voornw. kende het Mnd. niet. ¹¹⁾ ter wille van hen, die. ¹²⁾ leed. ¹³⁾ iedereen. ¹⁴⁾ voor zoo ver, wanneer. ¹⁵⁾ leven. ¹⁶⁾ aanbidden.

DE HEL.

Die hille staet in een dal
In derre ¹⁾ wijs als ic u seggen sal ;
David die prophete ons orconde gheeft
Dat die hille twee stade ²⁾ heeft,
Dene stat boven, dandere onder steet,
Beide sijnse stinckende ende leet. ³⁾
Die onderste stat es jammerlike,
Alsoe sal sie wesen ewelike.
840 Daer es suchtinghe, rouwe ⁴⁾ ende bitter seer,
Daer weent men ende crit emmermeer,
Daer es carminghe emmer ende hantgeslach, ⁵⁾
Daer eist vroeck ende spade altoes nacht ;
Elc kaitijf ⁶⁾ roept al dat hi mach : ⁷⁾
„Twi ⁸⁾ werdic ie ⁹⁾ eyloes, o wach !”
Daer es onder vlamme ende vier, so heet,
Dat elken kaitijf es ghereet ¹⁰⁾
Waer ¹¹⁾ hi in enen iseren berch gedaen,
Hi gloeide ende smolte saen ;
850 Bi dien viere staet ene beke,
So cout, so swert, so grueleke,
Half die zee ; waer sier ¹²⁾ in gedaen,
Sie vervorse ¹³⁾ te ijse saen.
In dat vier dat daer es so heet,
Hanghen ketelen wel ghereet,
Daer sonder inde kaitivighe zielen

¹⁾ uit : desere, desre. ²⁾ plaatsen. ³⁾ onaangenaam. ⁴⁾ smart. ⁵⁾ rouwmisbaar. ⁶⁾ ellendeling.
⁷⁾ kan. ⁸⁾ waarom. ⁹⁾ ooit ; lees : ben ik ooit geboren. ¹⁰⁾ Klaar ; lees, waaraan elke rampzalige
onderhevig is, ¹¹⁾ indien hij (die vlam). ¹²⁾ Sie er. ¹³⁾ bevroor, verl. t.d. v. vervriezen.

In barren ¹⁾, wallen ²⁾ ende wielen ³⁾ ;
 Ende in die coude swerte beke
 Tormenten ⁴⁾ zielen eweleke.
 860 Die beke es bitter als venijn
 Hoe wee es hem ⁵⁾ dier inne sijn !
 Nu sijn sie int hete vier,
 Dan worpt mense in die beke onghier ⁶⁾ ;
 Dit torment, dit bitter seer
 Doeghen daer die kaitive emmermeer ;
 Nu wallense in dat pec ewelike,
 Dan badense in die coude beke ;
 In dit vier, in dese beke
 870 Sijn si sonder inde eweleke,
 Daer bi es vele onghiers, ⁷⁾
 So groet stanc, so vele ondiers,
 Padden, slanghen, sarpente, draken ;
 Di sielen te verslindene si haken,
 Die tote nu in dat pec wielen
 Ende daer tormenten sere hare zielen ;
 Die kaitive die daer sijn verloren
 Roepen : „Twi worden wi ye gheboren,
 Sondeghe, onsaleghe, vermesant ⁸⁾ lijf !”
 Dat crit vele ⁹⁾ lude elc caytijf.
 880 Die slanghen ende die sarpenten
 Hebben in de helle dese renten ¹⁰⁾,
 Dat si den kaitiven al in een ¹¹⁾
 Sughen dmarck uut haren been,
 Daer bi es soe groten stanc
 So vuul, so better, ¹²⁾ so stinkende cranc, ¹³⁾
 Dat tonghe vertellen niet en mach.

¹⁾ branden. ²⁾ koken, zieden. ³⁾ draaien. ⁴⁾ pijn lijden. ⁵⁾ 3e nv. meerv. pers. voornw. ⁶⁾ afschuwe-
 lijk. ⁷⁾ gen. van onghier, afzichtelijk. ⁸⁾ vervloekt, eigenl. uit de gemeenschap gebannen. ⁹⁾ zeer.
¹⁰⁾ voorrechten. ¹¹⁾ voortdurend. ¹²⁾ naar. ¹³⁾ slecht (bijw.).

HET VOORGEBORCHTE DER HEL.

Die onderste stat hebdi gehoert
Vander hillen, nu hort voert!
Die onderste stat es sonder gront:
890 Maar dat doet ons sinte Pouwels cont,
Dat die stat die boven staet
Es ganser ¹⁾, nochtan essie quaet.
Binnen dier stat ende daer ane,
En sceen nie sonne no mane;
Al en es sie niet so jammerlike
Als donderste, si es gruelike;
Daer eist donker ende swert,
Daer eist fel ende hert,
900 Daer en es bliscap, no spel, no sanc,
Daer es ongehewormte ²⁾ ende vule stanc;
Wat mochtic segghen hier af meer!
Daer es vernoey, ³⁾ torment ende seer.
Alle die ghene die daer sijn
Verdrinken daer in dat venijn,
Hem ⁴⁾ dunct dat si nemmermeer
En mochten comen in meerder seer,
Nochtan so eyst men dan niet ⁵⁾
Jeghen ⁶⁾ dat seer dat onder geschiet.
910 Boven in desen menderen ⁷⁾ sere
Waren die dienden onsen Here
Patriarken, ons heren vrient, ⁸⁾
Propheten, die hem hadden gedient;
In dese stat waren si alle gader,
Dochter, moeder, sone ende vader,
Alle die waren gheboren
Die moesten wesen hier verloren.

¹⁾ minder akelig. ²⁾ ongedierte. ³⁾ verdriet. ⁴⁾ hun. ⁵⁾ minder dan niets. ⁶⁾ in vergelijking met.
⁷⁾ minder. ⁸⁾ vrienden.

JEZUS' NEDERDALING TER HELLE.

Hort voert hoe Jhesus daer toe quam
Datti sine vrient ¹⁾ loeste ²⁾ ende nam.
Jhesus was int graf geleit,
920 Alsoe alsic vore hebbe geseit ;
Drie ridderen laghen vele wale ³⁾
Daer op gewapent, dat men ⁴⁾ niet en stale ;
Sine lichame lach int graf vele stille,
Sijn gheest hi quam voer die hille.
Als hi voer die hille quam
Een cruce in sine hant hi nam,
Hi stiet die porte dat si boech
Ende dat si in stucken vloech ;
Die clærheit sloech tote inden gront,
930 Daer Jhesus voer die porte stont,
Daer nie licht en quam no meer en sal,
Nu quam daer clærheit over al.
Die duvele alle in onmacht lagen
Alsoe die grote clærheit sagen.
Adam hi was deerste man
Die Jhesus comste bekinde dan.
Als Adam die clærheit siet
Hi spranc op, hi en lette ⁵⁾ niet,
Ende riep wel lude : „Vule hille,
940 Du sals hebben dinen onwille ⁶⁾,
Ic sie tkint dat es geboren,
Om de ghene die waren verloren,

¹⁾ vrienden. ²⁾ verlost. ³⁾ zeer aanzienlijk. ⁴⁾ menne — men hem. ⁵⁾ aarzelde. ⁶⁾ verdriet, onge
noegen.

Van Marien om onsen wille,
 Nu saltu sijn berovet, vule hille!"
 Doe riep Adam tonsen here :
 „Here," seit hi, „hebt lof ende ere,
 Willecome ons allen sijt,
 Ghi sijt comen ter goeder tijt ;
 Ic ben hier .VC. jaar
 950 (Al seidic meer ic seide waer)
 Vele cort ¹⁾ gebonden, lieve here,
 Wel jammerlike, met groten sere,
 Om mine mesdaet, om u gebod
 Dat ic brac, want gi waert God ;
 Om de grote ghierichede ²⁾ mine
 Hebbic gedoegt ³⁾ grote pine,
 Ic beet den appel stillekine,
 Dat hebic gearent, ⁴⁾ dats mi in scine ⁵⁾ ;
 Niet ic allene, maer oec al u maghe ⁶⁾
 960 Die hier doen meneghe claghe,
 Ende elc man die nie ⁷⁾ was geboren
 Es om minen wille verloren ;
 Here, gi wet al dat gesciet,
 Ja en wetti wel wiet mi riet." ⁸⁾

Doe quam Noë die maecte de arke,
 Ende was blide ende riep sterke ⁹⁾ :
 „Willecome, lieve here !
 Nu benic quite van desen sere !"

970 Doe quam gelopen Abraham,
 Als hi ons heren comst vernam,
 Ende riep : „Willecome, vader mijn,
 Nu salic int paradijs sijn."

¹⁾ zeer sterk. ²⁾ begeerlijkheid. ³⁾ geleden. ⁴⁾ verl. deelw. v. armen, boeten. ⁵⁾ dat is mij
 duidelijk. ⁶⁾ bloedverwanten. ⁷⁾ ooit. ⁸⁾ wie het mij aanraadde. ⁹⁾ luide.

Doe quam Jacob ende sine .XIJ. sonen,
 Sie waren blide ende coene,
 Ende riepen alle : „Willecome, lieve troest,
 Willecome, wi sijn verloest !”
 Doe quam gelopen Moeyses,
 Ende was so blide algader des, ¹⁾
 Ende en mochs hem onthouden ²⁾ niet,
 980 Hi loech sere als hi Jhesuse siet.
 Doe quam die coninc David gegaen
 Ende viel op ³⁾ Jhesus voete saen
 Ende riep sere lude : „Ic nie en sach
 Te minen behoef soe bliden dach !”
 Binnen dien dat dese bliscap was
 Doe riep vele ⁴⁾ lude Ysayas :
 „Nu is volvult mine prophetie,
 Dies hebbe danc die maghet Marie
 Ende Jhesus, haer lieve kint,
 990 Dat mine scripture es waer bekint !” ⁵⁾
 Doe quam Ysaac ende Loth,
 Ende Daniel ende Jacob
 Ende riepen : „Here, nu eest wel waer,
 Dat gelof ⁶⁾ es worden ⁷⁾ waer.”
 Daer na quam Malachiel
 Jheremias ende Jezechiel,
 Ende al ons heren vrient
 Die hem oeyt hadden gedient,
 Meneghe blide geselschap,
 1000 Die om sine comst hadden bliscap ;
 Doe quamen sie met menegher scaren
 Jeghen Jhesus comst gevaren,
 Ende dancten alle onsen here
 Dat hise verloest hadde van dien sere.

¹⁾ daarover. ²⁾ hij kon zich niet inhouden. ³⁾ aan. ⁴⁾ zeer. ⁵⁾ waarheid is gebleken. ⁶⁾ belofte. ⁷⁾ ge-
 wonden.

Also Jhesus dus heeft vertroest
 Sine vriende, ende verloest,
 Hi begroetese soete ende wale,
 Ende seide hem allen dese tale :
 „Lieve vrient, hebt minen verde, ¹⁾
 1010 Ic ben u vader ende u herde, ²⁾
 Lieve vrient, om uwen wille
 Hebic gedoget sere minen onwille ; ³⁾
 Om u torment dat gi hadt groet,
 Hebic gesmaect die bitter doet,
 Ende om de gene die sijn ende selen ; ⁴⁾
 Ic weet hoe sijn mi loven selen ;
 Dat gi mi oeyt hebt gemint,
 Dat seldi nu hebben bekint, ⁵⁾
 1020 Nu comet alle vele scone
 Met mi boven inden trone,
 Daer sijn met mi ewelike
 In dat soete hemelrike !”
 Als Jhesus dit hadde geseit,
 Elke ziele op sine voete leit, ⁶⁾
 Ende weende alle vele sere
 Van bliscapen die seide onse here ;
 Elc nam den anderen bider hant
 Ende volgden Jhesuse al te hant,
 Singhende hoghelike aldus :
 1030 Sanctus, sanctus, sanctus dominus !”
 Dies ⁷⁾ moeten wi hier alle verdienen ? ⁸⁾
 Dat wise moeten horen ende sien,
 Die met Jhesuse singhen dan,
 Dies ⁹⁾ moete verdienen wijf ende man !

¹⁾ vrede. ²⁾ herder. ³⁾ verdriet. ⁴⁾ zullen zijn. ⁵⁾ ondervinden. ⁶⁾ lag aan zijn voeten. ⁷⁾ daarom ook
⁸⁾ zich waardig maken. ⁹⁾ dat.

HET LAATSTE OORDEEL.

Dan sal Jhesus te siere rechter hant
Die saleghe setten al te hant,
Ende sal segghen: „Ghebenedide,
Mine kinder, weest alle blide!”
Ende sal op heffen sine hant
1040 Ende salse seghenen al te hant;
Dan sal hi segghen: „Lieve vriend,
Mi hebdi oeyt wel ghedient,
Ic wille u leiden vele scone ¹⁾
Met mi boven inden trone,
Ghi waket dicke om minen wille,
Mi daeddi eere lude ende stille ²⁾,
Ghi saecht gerne minen bode, ³⁾
Gi hielt vele wel mine gebode,
Gi ghinct ter kerken vroeck ende spade,
1050 Gi ginct ten pape dicke te rade,
Ter goedertijt waerdi geboren,
Met mi so sidi alle vercoren.
Mine kinder gebenedide,
Gi horet gherne al u getide, ⁴⁾
Den armen stondi dicke bi,
Dat gi hen daet dat daeddi mi,
Gi waert oetmoedich ende gemate, ⁵⁾

¹⁾ met veel staatsie. ²⁾ op allerlei wijzen. ³⁾ afgezant, dienaar. ⁴⁾ dagelijksche biduren. ⁵⁾ Zachtzinnig.

Gi hadt trouwe ende caritate ¹⁾
 In u was trouwe in alle tijt,
 1060 Daer om willic dat gi sijt
 Sonder inde int eusche ²⁾ rike,
 Hier boven in mijn hemelrike.
 Siele ende lichame willic dat si ³⁾
 Int hoghe paradijs met mi ;
 Daer is die bliscap emmer groet,
 Daer es dat lijf ⁴⁾ sonder doet,
 Daer en wertmen nemmer out,
 Daer singhen dingle menichfout,
 1070 Daer en es rouwe noch oec seer,
 Daer es men blide emmermeer,
 Daer en eist te heet no te cout,
 Daer es bliscap menichfout ;
 Die willic dat u greeet ⁵⁾ si,
 Daer willic u allen setten bi mi,
 Daer heeft elke ziele haren wille,
 Daer en swijcht men nemmer stille,
 Daer singt men emmer aldus :
 „Sanctus, sanctus, sanctus dominus !”
 Lieve kinder, daer willic u
 1080 Setten an mine side nu,
 Daer sal u lichame ende u siele
 Ewelike singhen met sinte Machiele.”
 In derre ⁶⁾ manieren, in derre wijs
 Sal onse here van paradijs
 Te doemsdaghe ⁷⁾ tote ons comen,
 Na sine gewerke elken ⁸⁾ doemen ⁹⁾
 Daer moeten wi redene ¹⁰⁾ geven saen
 Van dien dat wi hebben gedaen.

¹⁾ liefdadigheid. ²⁾ eeuwig. ³⁾ zijn. ⁴⁾ leven. ⁵⁾ bereid. ⁶⁾ desere, desre, derre, deze. ⁷⁾ oordeelsdag.
⁸⁾ iedereen. ⁹⁾ oordeelen. ¹⁰⁾ rekenschap.

1090

Nu moeten wi dan die ghewerke ¹⁾
Doen, man ende wijf, leec ende clerke,
Dat wi moeten sijn met hem
Ewelike in dat hoghe Jherusalem !

¹⁾ werken, daden, handelingen.

SLOT.

Ic wille u segghen over waer ¹⁾
Sekerlike ende oppenbaer, ²⁾
Soe wie ³⁾ oec gelove heeft des, ⁴⁾
Soe wat ⁵⁾ huse, daer dese boec in es,
Daer en mach ⁶⁾ tempeest ⁷⁾ no plage
1100 Oec es dit waer, God weit, ⁸⁾
Int huus, daer dese boec in leit,
Soe wie ⁹⁾ daer binnen es,
Sijt dies seker ende ghewes,
Dat nemmer en versterft ¹⁰⁾
Haestelinghe no en bederf, ¹¹⁾
Ende alle die ghene die Gode minnen,
Ende hier toe legghen hare sinnen,
Dier eerst toe legt, eist man, eist wijf,
God gheve hem allen ewelijc lijf! ¹²⁾
1110 Ende die clerc die dese rime maecte,
Dier om pensde ende waecte,
Ende de ghene die schreef dit werc,
(Was hi pape, ¹³⁾ was hi clerc)
Gode ende onser vrouwen teeren
Datter ¹⁴⁾ tfolc an moeste leeren :
Sonder inde moeten hare sielen,
Metten inghel sinte Michele,
Rusten inden hoghen trone

¹⁾ voor waar. ²⁾ ontwijfelbaar. ³⁾ al wie. ⁴⁾ geloof hechten aan (des gen. — van dat). ⁵⁾ ieder. ⁶⁾ kan.
⁷⁾ onweer. ⁸⁾ God weet het. ⁹⁾ al wie. ¹⁰⁾ sterft. ¹¹⁾ gaat verloren. ¹²⁾ leven. ¹³⁾ priester. ¹⁴⁾ opdat er.

Met allen heylighen vele scone ;
Onser alre zielen oec met hem ;
Sprect alle te gader : „Amen !”
Deo gratias.

Gode segghen wi lof,
Ende den hemelschen here daer of ¹⁾.

¹⁾ daarna.

INHÓUD.

Inleiding.....	9
De Geboorte.....	10
De Aanbidding der Wijzen	14
De Vlucht naar Egypte	16
Doop van Christus	18
Jezus voorspelt zijn Lijden	20
Maria Magdalena, de boetvaardige Zondares.....	23
Zegevierende Intocht te Jeruzalem	25
Het Laatste Avondmaal.	28
Christus in den Hof van Olijven	33
Christus voor den Hoogepriester.....	36
Gebed van Christus voor de Kruisiging.....	38
Christus sterft aan het Kruis	40
De Hel	43
Het Voorgeborchte der Hel	45
Jezus' Nederdaling ter Helle.	46
Het laatste Oordeel.....	50
Slot	53

Malmberg's Nederlandsche Schoolbibliotheek

onder Redactie van E. F. v. d. BILT en H. C. M. WIJFFELS

- No. 1. **Elckerlyc.** Ingenaaid f 0.30; gebonden f 0.55
- No. 2. **Esmoreit.** Ingenaaid f 0.30; gebonden f 0.55
- No. 3. **Uit Staring's Poëzie.**
Ingenaaid f 0.45; gebonden f 0.70
- No. 4. **Proza uit de Zeventiende eeuw.**
Ingenaaid f 0.30; gebonden f 0.55
- No. 5. **PIETER LANGENDIJK, Het wederzijds Huwelijksbedrog.** Verkorte uitgave.
Ingenaaid f 0.50; gebonden f 0.75
- No. 6. **JOOST VANDEN VONDEL, Gijsbreght van Aemstel.**
Ingenaaid f 0.50; gebonden f 0.75
- No. 7. **Van den Vos Reinaerde.** (Verkort).
Ingenaaid f 0.70; gebonden f 0.95
- No. 8. **Van den Levene ons Heren.** (Fragmenten).
Ingenaaid f 0.35; gebonden f 0.60
- No. 9. **Nationale Lyriek uit de XVIIe eeuw.** Ter perse
- No. 10. **Godsdienstige Lyriek uit de XVIIe eeuw.**
Ingenaaid f 0.40; gebonden f 0.65
- No. 11. **JOOST VAN DEN VONDEL, Lucifer.**
Ingenaaid f 0.60; gebonden f 0.85
- No. 12. **Uit de dichtwerken van Willem Bilderdijk.**
Ter perse

Meerdere nummers zijn in voorbereiding

